

strijdkracht van GEGENBAUR heeft de vergelijkende anatomie van de drie laatste decennien dezer eeuw een zoo geheel persoonlijk karakter gekregen. Want voor een onbevangen appreciatie van deze persoonlijkheid is het een zwaarwegend feit, dat de „grootte literatuur” op vergelijkend anatomisch gebied zich groepeerde om de problemen door den Heidelberger anatoom gesteld, en dat waar de eene groep als het ware voortspoon met de draden haar door GEGENBAUR in de hand gegeven, de andere groep er zich voornamelijk toe bepaalde om het Gegenbaueriaansche weefsel uit te rafelen. Eigen, nieuwe problemen welke de aandacht afleidde, den gang der wetenschap in een andere baan drong, werden er van deze laatste zijde niet gesteld. En daarom zal aan deze periode in de vergelijkende anatomie steeds de naam van GEGENBAUR verbonden blijven, in welken zin ook de toekomst over zijn wetenschappelijk werk zal uitspraak doen.

In zekeren zin is dan ook dit werk een autobiographie; bijkans in elk hoofdstuk is een brokstuk ingelascht van het eigen wetenschappelijk leven.

En dat deze man, geen kunstenaar in het beschrijven der feiten, doch een genie in het interpreteeren derzelve, in het stellen en verdedigen van hypothesen, zijn wetenschap niet heeft kunnen geven in den vorm van een systematisch gerangschikt relaas van feiten, maar als in den vorm van een laatste verdediging van zijn wetenschappelijke beginselen moge afbreuk doen aan de wetenschappelijke waarde van het werk, steeds zal het voor- en tegenstander ontzag blijven inboezemen voor den krachtigen geest die op zoo gevorderden leeftijd zich nog zoover zelfs boven het jongere geslacht verheft.

BOLK.

PARTICULIERE CORRESPONDENTIE.

Brieven over het Zuiden.

I. DE RIVIERA.

Geachte Gérant!

Zomers worden duizenden onzer patiënten, om genezing te vinden voor hun kwalen, gestuurd naar de tallooze badplaatsen, die het buitenland rijk is, en 's winters gaan honderden naar het „zonnige Zuiden”, naar dat land van belofte, waar hun tuberculose genezen, hun vroegere krachten terugkeeren moeten. En telkens en telkens weer schrijft de medicus in zijn praxis aurea een badkuur voor, en in hoe weinige van de gevallen is hij persoonlijk bekend met de ligging, het klimaat, de omgeving van de streek, waar hij den, aan zijn zorgen toevertrouwd, lijder heen zendt! Hoe kan het ook anders? Men kan toch niet van elken jeugdigen arts vergen, dat hij, alvorens zich te vestigen, een reis maakt, zij het dan ook slechts naar

de voornaamste dier plaatsen, om zoo op de hoogte te komen van hetgeen zijnen toekomstigen patiënten daar zal worden geboden, en hij wordt dus gedwongen zich tevreden te stellen met wat hij in zijn leer- en handboeken daaromtrent kan vinden en met de inlichtingen, die hij later van zijn eerste daar heen gezonden patiënten inwint, inlichtingen, waarop hij zeer zeker niet altijd geheel zal kunnen vertrouwen en die aan volledigheid wel zullen te wenschen overlaten. Maar het gebeurt ook wel eens een enkele maal, dat een medicus „als patiënt” die streken bezoekt en het komt mij voor, dat het zijn waarde kan hebben, wanneer deze zijn indrukken in ruimeren kring bekend maakt.

Dat ik in deze meening niet alleen sta, blijkt uit eenige brieven, die Dr. A. VOÛTE, te Amsterdam, het vorige jaar plaatste in het *Medisch Weekblad*, Jaarg. IV, n°. 52 en Jaarg. V, n°. 1 en 3, naar aanleiding van een verblijf als „patiënt” aan de Riviera. Mij is het twijfelachtig voorrecht te beurt gevallen een deel van den vorigen winter in dezelfde positie te hebben doorgebracht, en waar de Heer VOÛTE te Menton verblijf heeft gehouden, hadden mijn vrouw en ik onze tenten opgeslagen te Beaulieu, een plaatsje gelegen tusschen Nizza en Monte-Carlo. Het deed mij nu groot genoeg te bemerken, dat mijn in drukken met die van Dr. VOÛTE nog al aardig overeenstemmen. Ik wil hier uit zijn brieven niet meer aanhalen dan bepaald noodig is, doch tevens niet nalaten ze aan hen, die iets meer omtrent de Riviera, de reis daarheen en het verblijf aldaar willen te weten komen, met den meesten aandrang ter lezing aan te bevelen.

Het dunkt mij, dat het iedereen moet opvallen, dat zijn tweede brief (dato 19 Maart) in heel wat optimistischer stemming is geschreven dan zijn derde (dato 30 Maart). In den eerst aangehaalden heet het: . . . „koelt „meestal tegen 11 à 12 uur tot ongeveer 3 uur de temperatuur aan den „zeekant soms vrij sterk af” en in den volgenden brief: „bij na alle dagen „deed zich ook te Menton het verschijnsel voor, dat het tegen half twaalf „begon te waaien, te stuiven en koud te worden. Dit duurde meest tot 4 uur” 1), en de Schrijver wil dus den patiënten aanraden vroeg op te staan, buiten te blijven tot half twaalf, dan tot 4 uur te rusten, weer buiten te zijn van 4—6 en dan voor goed naar binnen te gaan. Daargelaten nu, dat van dit tweede buiten zijn van 4—6 uur in de maanden Nov., Dec., Jan. niet veel zal komen, daar de zon in dien tijd van ongeveer 4—4³/₄ uur ondergaat, wil het mij toch toeschijnen, dat een „Kurort”, waar men gedurende 4 volle uren van den dag liever niet buiten zijn moet, niet bepaald aanbevelenswaardig kan worden genoemd.

Wat nu mij zelf betreft, moet ik opmerken, dat ik een dergelijke ervaring niet opdeed; waarschijnlijk ligt dat aan het feit, dat Beaulieu een der meest beschutte plekjes aan de Riviera is, maar zeker is het, dat het ook daar hard en meermalen woei en dat we veel last van stof hebben gehad. Van stof gesproken, ik kan me niet goed voorstellen, dat een medicus, die eenmaal zooals ik „stof heeft gegeten” op de promenade des Anglais te Nizza, later zijn longpatiënten naar die plaats stuurt, en hoewel, zooals ik reeds zeide

---

1) De onderstrepingen zijn van mij. M.

Beaulieu geldt voor een der meest beschutte plekjes, kan ik ook daarin geen Dorado zien voor zieken met borstaandoeningen.

Het is waarschijnlijk, dat het Dr. VOÛTE gegaan is als mij; eerst in verrukking over het mooie, dat de natuur ons biedt, den helderen blauwen hemel, de kalme, stille zee, die een meer gelijkt, den zuidelijken plantengroei, de gouden zonnestrallen, waarin men zich koestert, als een poes bij de kachel, vooral als men ze zoolang heeft moeten ontberen; is men er echter eenigen tijd, dan merkt men al spoedig, dat de hemel niet altijd blauw is, dat de golven van de Middellandsche Zee heel dikwijls doen denken aan die van het Scheveningsche strand, wanneer een flinke bries uit het N.-W. het schuim doet opspatten, en dat de lieve zonnestrallen niet altijd kunnen goed maken, wat het oostenwindje op kille wijze bederft, en dat het een genoeg, een groot genoeg kan zijn zijn verstijfde ledematen voor een haardvuurtje te verwarmen. Zoo verklaar ik de contradictie van VOÛTE'S derden met zijn tweeden brief.

Maar de reden waarom speciaal voor mij de Riviera geen aangename herinneringen achterliet, is niet zoozeer gelegen in den wind noch in het stof, als wel in het bijzonder exciteerende van het klimaat.

Ik was n.l. sinds eenigen tijd lijdende aan een lichte insomnia, en toen het plan bij ons opkwam naar de Riviera te trekken en ik mijn Baedeker consulteerde, waarschuwde deze mij reeds, dat ik met een zeer exciteerend klimaat te doen zou krijgen, wat niet bepaald bevorderlijk is voor het slapen. Maar men is nu eenmaal medicus om zelf anders te handelen als men het zijnen patiënten in een dergelijk geval zou aanraden (het is immers een bekend feit, dat niemand in zijn eigen leefwijze harder tegen de regels der hygiëne zondigt dan een medicus!), en zoo sloeg ik dan ook mijn gids dicht met de gedachte: „nu, zoo'n vaart zal het wel niet loopen!” maar jawel, de misdaad werd gestraft, en na een verblijf van een drietal weken in het Dorado der Franschen was mijn insomnia levis veranderd in een dito gravis van dien aard, dat ik vóór 4, 5 uur 's nachts geen oog dicht deed en dan nog eerst na de noodige trional te hebben geslikt. Ik was toen wel genoodzaakt mijn Baedeker te erkennen als een uitmuntend raadgever, wiens zachte wenk door mij in den wind was geslagen.

En wat zeggen nu de deskundigen van dit klimaat?

„Le climat du littoral méditerranéen ne convient pas” zegt Dr. DE LA HARPE in zijn Formulaire des stations d'hiver et des stations d'été, „aux personnes „ayant un système nerveux très excitable, atteintes d'insomnie . . .”, en van Nizza sprekende: „ce climat excitant et sec.” — „L'air dans ces pays „est habituellement sec et agité”, zegt Dr. OMINUS in zijn „L'hiver dans les „Alpes maritimes”, en Dr. FRANCKEN, bad-arts te Menton en Scheveningen, schrijft in de circulaire, die mij eenige maanden geleden gewerd: „Menton is „de type van een droog kustklimaat, een land van . . . heldere, reine, „droge, opwekkende lucht”, en waar zeer zeker verschillende gevallen te noemen zijn, waarin een dergelijk klimaat een gunstige werking kan uitoefenen, zijn er eveneens meerdere, waarin we een dergelijke werking willen vermijden.

Resumeer ik mijn indrukken van de Riviera, dan komt het mij voor, dat

deze streek voor longlijders nu niet bepaald aanbevelenswaardig is wegens de heerschende winden en het opwaaiende stof (tenzij men leeft als door Dr. VOÛTE in zijn brief aangegeven, waartegen ik mijn bezwaren reeds heb te berde gebracht), dat lijders aan insomnia, in één woord menschen met een licht excitable gestel het verblijf meer kwaad dan goed kan doen, zoodat ik voor mij de Riviera voornamelijk zou willen bestemmen voor hen, die er 'swinters „eens uit willen zijn”, voor de reconvallescenten, die in dat jaargetijde in ons land niet maar zoo dadelijk op krachten kunnen komen, voor de zwakkeren en ouden van dagen, die den guren, Hollandschen winter met zijn sneeuw en ijs willen ontvlieden.

En laat ten slotte de medicus, die zijn patiënt naar de zee kust van Frankrijk stuurt, niet vergeten, dat er zich te Monte-Carlo een gebouw bevindt, waar niet alleen vele vermogens verloren gaan, maar ook menigeen in de muf-warme zalen aan de groene tafel zijn toch reeds geknakte gezondheid voor goed heeft bedorven; laat hij ook ten opzichte daarvan individualiseeren en niet vergeten, dat „c'est l'occasion, qui fait le larron”.

In een volgend schrijven het een en ander over mijn tweede verblijfplaats in het Zuiden: Gardone-Riviera.

J. M. C. MOUTON.

INGEZONDEN.

EERSTE HULP BIJ ONGELUKKEN.

Naar aanleiding van het stukje van Dr. C. H. STRATZ zou ik gaarne het volgende opmerken.

Dr. STRATZ vreest verwarring bij leeken, omdat in VON ESMARCH afbeeldingen en beschrijving staan van compressie der groote arteriën. VON ESMARCH begint te zeggen, dat men de *wond* moet drukken, waarvoor men in tijd van nood elk schoon stuk linnen kan gebruiken; zijn aseptische watten bij de hand, dan zal men natuurlijk deze aanwenden zooals bij wondbehandeling ook staat opgegeven; verder staat in VON ESMARCH te lezen: „*Dringt het bloed toch door, dan moet de slagader tusschen hart en wond krachtig samengedrukt worden*”.

En juist omdat dit laatste veel moeilijkheden oplevert, wordt het met een paar afbeeldingen toegelicht, terwijl er nog wordt bijgevoegd: „om door „vingerdruk op een bepaalde plaats, den bloedstroom te doen ophouden, „behoort in de eerste plaats nauwkeurige anatomische kennis van die plaats, „en een zekere oefening en handigheid”.

Deze zijn nu bij leeken niet te veronderstellen waarom ook door mij, op den cursus, er met nadruk op gewezen wordt, den vingerdruk op de arterie geheel als bijzaak te beschouwen en liever gebruik te maken van de andere genoemde middelen.

Ten overvloede schrijft VON ESMARCH nog: „het zou onzinnig wezen bijv.